

9. Miller R. Integrative learning and assessment / Ross Miller // Peer Review. – 2005. – Vol. 7. – № 4. – P. 11–14.

10. Moon S. Releasing the Social Imagination: Art, the Aesthetic Experience, and Citizenship in Education / Moon Seungho, Shawn Rose, Alison Black, James Black, Yeorim Hwang, Lisa Lynn, Jason Memoli // Creative Education. – 2013. – Vol. 14. – № 3. – P. 223–233.

11. Oxtoby D. The Place of Arts in Liberal Education / David W. Oxtoby // Liberal Education. – 2012 (Spring). – Vol. 98. – № 2. – P. 36–41.

12. Stokrocki M. Interdisciplinary art education: Building bridges to connect disciplines and cultures / Mary Stokrocki. – Reston, VA : National Art Education Association, 2005. – 243 p.

13. Zimmerman E. A Case for Integrating Art into a Variety of Teaching and Learning Environments [Electronic resource] / Enid Zimmerman // Advocacy White Papers for Art Education. – Mode of access : <https://www.arteducators.org/advocacy/whitepapers>

Стаття надійшла до редакції 21.05.2015 р.

УДК: 7.021:373.5

Мінасян Наталія Григорівна,

кандидат педагогічних наук, учитель художньої культури, директор Новоамвросіївської ЗОШ І-ІІІ ступенів, Донбас

НАБУТТЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ДОСВІДУ СТАРШОКЛАСНИКАМИ НА УРОКАХ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ

У статті актуалізовано проблему набуття учнями старших класів художньо-естетичного досвіду й запропоновано один із шляхів її вирішення на уроках художньої культури – через систему творчих завдань, які залучають старшокласників до пізнавально-пошукової практики, де вони самостійно відкривають для себе нове в світі художньої культури в процесі сприймання, переживання й аналізу творів мистецтва. Виконання творчих завдань потребує самостійної діяльності учнів, уміння оперувати художнім матеріалом, застосовувати свої знання, навички й демонструвати творчі якості.

Ключові слова: художньо-естетичний досвід, уроки художньої культури, творчі завдання.

Інтеграційні процеси сучасного соціуму висувають перед українською школою завдання підготовки молоді до життя в умовах нової спільноти, що базується на пріоритетах цінностей людської культури й моралі. У Концепції гуманітарного розвитку України до 2020 року наголошено на важливій ролі культури у вихованні гуманістично спрямованої творчої особистості, набуття нею художньо-естетичного досвіду засобами мистецтва [2, с. 4].

Багатогранний художньо-естетичний досвід людини є важливим аспектом розвитку суспільства й одним із найскладніших завдань, від вирішення якого залежить естетичне виховання особистості. Цей процес є не лише основою духовного збагачення учнів, а й передумовою глибокого впливу мистецтва на людину. Сьогодні зазначена вище проблема залишається актуальною в галузі художньо-естетичного виховання, оскільки недостатній художньо-естетичний досвід веде до виникнення конфліктної субкультури, проблеми стандартного сприйняття художніх образів у мистецтві, що породжує стереотипність власних думок, висловлювань, почуттів, взаємин між людьми. Цей процес, на думку Н. Миропольської, є небезпечним тим, що «часто виключає

альтернативний погляд, альтернативну точку зору й веде до упередженої думки, а іноді – до психологічного тиску, насилля» [3, с. 60].

Ідея збагачення художньо-естетичного досвіду учнів розглядалися в працях багатьох учених: засобами музичного мистецтва – Л. Масол, О. Рудницької, Л. Хлебникової, О. Щолокової; хореографічного – В. Завадич, О. Отич, Т. Сердюк; образотворчого – Б. Неменського, О. Мелік-Пашаєва, Р. Рогозіної. Проте формуванню художньо-естетичного досвіду на уроках художньої культури через виконання творчих завдань приділено недостатню увагу. Тож **метою статті** є розгляд проблеми набуття художньо-естетичного досвіду старшокласниками через виконання творчих завдань на уроках художньої культури в старшій школі.

Художня культура є одним із основних носіїв і трансляторів уявлень суспільства про систему цінностей. Тому серед найважливіших завдань шкільного курсу «Художня культура» є формування стійких світоглядних орієнтацій старшокласників, набуття ними художньо-естетичного досвіду. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є художньо-естетична (творча) діяльність учнів на

уроках художньої культури, у процесі якої відбувається активна взаємодія суб'єкта (особи) та об'єкта (твору мистецтва), вона включає такі елементи: пізнавальний, чуттєвий, інтелектуальний, творчий, оцінний.

Виконання творчих завдань, як вагомий важіль уроку, сприяє розвитку образного мислення, творчої уяви, творчого мислення й комунікативності, а також позитивних якостей характеру: цілеспрямованості, креативності. У цьому процесі провідну роль відіграє синтез емоційної чутливості й мислення, абстрактного й конкретного, логіки й інтуїції, здатності швидко приймати рішення. У той же час творчі завдання виконують роль підсилювачів «інтересоцентричності» уроку.

Творчість старшокласників пов'язана із самостійною діяльністю, з умінням оперувати художнім матеріалом, знаннями, навичками тощо. Саме тому на уроках художньої культури особливе місце займає творча діяльність учнів як пізнавально-пошукова практика, що сприяє набуттю художньо-естетичної досвіду. Вона цінна тим, що учні самі відкривають щось нове для себе в світі художньої культури.

Підвести старшокласників від простого й часто необдуманого відтворення знань до їх самостійного добування, вміння міркувати, робити висновки й висувати гіпотези є завданням учителя. Зміст творчих завдань багато в чому залежить від особистої зацікавленості вчителя-тьютора, оскільки саме він надихає учнів на творчі дії, пропонує завдання, що створюють атмосферу радощів від успіхів, сприяють емоційній чутливості. Така робота вимагає від учителя особистого творчого підходу, адже часто він і є автором завдань.

Нами було розроблено нестандартні творчі завдання, спрямовані на розвиток внутрішнього, прихованого від зовнішнього споглядання, духовного світу учня й акцентовані на набуття ними художньо-естетичного досвіду [5, с. 16]. Типологія завдань, групування їх за певними напрямками дали можливість диференціювати також організаційну структуру уроків художньої культури залежно від цілей завдань, специфіки конкретної навчально-виховної ситуації та індивідуально-психологічних особливостей учнів.

Так, творче завдання «Емоційне crescendo» має на меті розвиток емоційної чутливості школярів у сприйманні творів мистецтва. Учням пропонується створити зоровий ряд із репродукцій на основі розвитку *ідеї-емоції*, втіленої в кожній картині від «емоційного *piano*» до «емоційного *fortissimo*».

У першому варіанті пропонується створити зоровий ряд із дванадцяти репродукцій картин Івана Айвазовського – від «Сходу сонця у Феодосії» (ідея-емоція – умиротворення, душевний спокій) через десять картин до «Загибелі

корабля» (ідея-емоція – крах) – і дати назву емоціям, що панують у картинах [15, с. 17].

Другий варіант базується на основі розвитку психологічної ідеї-емоції п'яти жіночих портретів Франсіско Гойї: від душевного спокою «Графині Карпіо», через гордовиту лагідність «Антонії Сарате», похмуру неприступність «Дами з віялом», незалежність духу «Сабаси Гарсія» до вибуху неприборканої норовливості «Ісабелі Ковос де Порсель».

Виконання таких завдань формує такі важливі аспекти сприймання мистецтва: а) здатність до кольорочуттєвості (у картинах Айвазовського саме колір і колорит несуть головне емоційне навантаження) і розуміння зображення психологізму особистості в жанрі портрета (у картинах Гойї провідним є жіночий психологізм, що є досить актуальною проблемою для старшокласників); б) узагальнення, адже учень має охопити цілісну картину розвитку ідеї-емоції в декількох картинах: від умиротворення, спокою до катастрофи, краху в першому варіанті або від лагідності до вибуху неприборканої норовливості – у другому; в) спроможності вербально виявити свої враження від картин, оскільки відсутність вербалізації вражень не дає змоги оцінити глибину сприйняття твору, – неназвана емоція ускладнює розуміння ідеї.

Іншим прикладом є творчі завдання на розвиток сприймання *лафосу* художнього твору – «Музично «продовжи» поетичні рядки». У ході виконання формується здатність учня створити єдиний художньо-емоційний комплекс із творів музики й поезії, де поетична емоція «переливається» в музичну. Завдання має інтегральний характер і передбачає наявність умінь встановлювати взаємозв'язки між видами мистецтва.

Для сприйняття пропонується музично-поетичний комплекс, під час виконання якого треба прочитати уривок вірша, навмисно перерваного, сприйнявши слово як естетично-чуттєву інформацію, і прослухати три варіанти музичних творів, відчуваючи та визначаючи спільний для поезії й музики емоційний тон. Потім музично «продовжити» перервану поезію, обравши з трьох музичних варіантів один на основі особистої емоційної чутливості та змістовного наповнення творів, пояснити свій вибір.

Наприклад, музично-поетичний комплекс, що складається з поезії Луїса Фюрнберга у перекладі з німецької мови Лідії Гінзбург:

Закрив глаза – и голубой туман
его окутал, словно покрывало.
А музыка плыла и нарастала,
И он вдыхал таинственный...
(«Музичне продовження»).

Музичні уривки з творів: варіант «А» – К. Сен-Санс. «Лебідь» із сюїти «Карнавал тварин»; варіант «Б» – Е. Гріг.

«Ранок» із сюїти «Пер Гюнт»; варіант «В» – Л. ван Бетховен. Перша частина Симфонії № 3. Орієнтовною відповіддю є варіант «Б» – Е. Гріг. «Ранок» із сюїти «Пер Гюнт»: учні мають відчути вираження динаміки розвитку емоційної насиченості, що панує в поезії Фюрнберга й музиці Гріга, їх романтизм, елегантність.

Третім прикладом є творчі завдання на формування стилевідповідного аналізу творів мистецтва. Завдання «Склади діалог» вимагає перевтілення – переходу від стану пасивного споглядання до стану уявної участі в подіях, відображених у творах. Сприйняття творів, аналіз-інтерпретація відбувається в дієвій формі, що вимагає застосування набутих художніх знань у новій ситуації, уміння встановлювати взаємозв'язки між художніми та життєвими явищами.

Учні мають розглянути твори скульптури й живопису: «Галл, який вбиває жінку й себе», «Афіна і Марсій» Мірона; «Господиня й прислужниця» П. де Хоха; «Свіжий кавалер» П. Федотова та ін., обрати один твір на свій розсуд і смак та скласти діалог персонажів відповідно до їхніх настроїв, почуттів, думок, мрій, намагаючись розкрити художній задум автора твору. Головним у виконанні цього завдання є розвиток здатності вербально передати дух епохи.

На наш погляд, учні із задоволенням виконують творчі завдання «Картина, що звучить» та «Скульптура, що звучить», спрямовані на розвиток здібності «зближувати» на пафосній основі твори різних видів мистецтва. Учні озвучують твори скульптури та живопису, вибравши з трьох музичних уривків один. Наприклад: картина І. Левітана «Весна. Велика вода»; слуховий ряд: варіант «А» – С. Рахманінов. Прелюдія G-dur; варіант «Б» – С. Рахманінов. Прелюдія gis-moll; варіант «В» – Ф. Шопен. Прелюдія D-dur. Орієнтовна відповідь: варіант «А» – С. Рахманінов. Прелюдія G-dur. Учні мають відчути спокій, радість пробудження, що є пафосом художніх творів, надзвичайну прозорість кольорової та музичної палітри.

Озвучування скульптури Мікеланджело «Раб». Пропонуються такі музичні твори: варіант «А» – О. Бородін. «Богатирська» симфонія; варіант «Б» – Л. ван Бетховен. Увертюра «Коріолан»; варіант «В» – Й. С. Бах. Токата і fuga d-moll. Орієнтовною відповіддю має бути варіант «Б» – Л. ван Бетховен. Увертюра «Коріолан». Твори скульптури й музики об'єднують спільний емоційний тон, ідея-почуття – *пристрасне бажання скинути кайдани, жага свободи.*

Висновки. Виконання подібних завдань дає можливість розвивати здатність учнів визначати епоху, мистецький стиль чи напрям, основні художні засоби твору, жанри мистецтва, використовувати цікаві порівняння, аналогії, образні асоціації, а також виявляти особистісне

емоційно-ціннісне ставлення та власні узагальнення й висновки.

Застосування таких творчих завдань вносить у навчальний процес елементи дослідження, пошуку, порівняння різноманітних фактів, явищ, позицій, висновків, допомагає чіткіше визначити власну думку, сприяє індивідуально-творчому розвитку особистості й таким чином позитивно впливає на внутрішній, прихований від зовнішнього споглядання, духовний світ учнів. А головне – сприяє набуттю художньо-естетичного досвіду.

Вважаємо за доцільне продовження вчителями пошуків ефективних форм роботи, прийомів формування художньо-естетичного досвіду старшокласників.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Антошак О. Розуміння – розум – творчість / О. Антошак, І. Ганжала, Н. Ніколаєнко. – К. : Видав. дім «Шкіл. світ», 2006. – 112 с.
2. Концепція гуманітарного розвитку України до 2020 року (проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : dniprorada.gov.ua/files/gumanitar-2020.pdf – Назва з екрана.
3. Миропольська Н. Є. Формування художньої культури учнів загальноосвітньої школи засобами мистецтва слова: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Наталія Євгенівна Миропольська. – К., 2003. – 414 с.
4. Національна доктрина розвитку освіти в XXI столітті // Мистецтво та освіта. – 2002. – № 1 (23). – С. 2.
5. Мінасян Н. Г. Художня культура : творчі завдання, тести, кросворди / Наталія Григорівна Мінасян. – К. : Шкіл. світ, 2011. – 120 с. – (Бібліотека «Шкіл. світу»).

REFERENCES

1. Antoshchak, O., Hanzhala, I., & Nikolaienko, N. (2006). *Rozuminnia – rozum – tvorchist* [Understanding – mind – creativity]. Kyiv: Shkilnyi svit.
2. *Kontseptsia humanitarnoho rozvytku Ukrainy do 2020 roku (proekt)* [Conception of humanitarian development of Ukraine till 2020 (project)]. Retrieved from <http://dniprorada.gov.ua/files/gumanitar-2020.pdf>.
3. Myropolska, N. Ye. (2003). *Formuvannia khudozhnoii kultury uchniv zahalnoosvitnoi shkoly zasobamy mystetstva slova* [Formation of artistic culture of secondary school's pupils by the means of art of word]. (Doctoral dissertation, Kyiv).
4. *Natsionalna doktryna rozvytku osvity v XXI stolitti* [National doctrine of development of education in the XXI century]. (2002). *Mystetstvo ta Osvita*, 1 (23), 2.
5. Minasian, N. H. (2011). *Khudozhnia kultura: tvorchii zavdannia, testy, krosvordy* [Art culture: Creative tasks, tests, crosswords]. Kyiv: Shkilnyi svit.

Стаття надійшла до редакції 10.08.2015 р.